Németh István

Rövid történeti visszapillantás a 2013. évi Bundestag-választások közeledtével

Hivatalosan még nem kezdődött el az NSZK-ban a választási küzdelem, talán mégis érdemes röviden áttekinteni a két Merkel-kormányban résztvevő pártkoalíciók történetét.

A fekete–vörös nagykoalíció (2005–2009)

A 2005. szeptember 18-ára előrehozott Bundestag választásokon a két koalíciós szövetség közül (az egyiket a fekete–sárga CDU/CSU–FDP pártszövetség alkotta, a másikat a vörös–zöld SPD–Bündnis 90/Die Grünen) egyik sem szerzett abszolút többséget. Mindezért főleg a Balpárt (Linkspartei, PDS) „volt a felelős”, amely elnyerte a szavazatok 8,7%-át. Vele azonban egyik pártszövetség sem volt hajlandó koalícióra lépni. A legnagyobb erőnek a CDU/CSU bizonyult, amely Angela Merkel jelöltségével a szavazatok 35,2%-át (2002: 38,5%) szerezte meg.

A rövid tájékozódó megbeszélések után minden jel a fekete–vörös nagykoalíció felé mutatott. Október 10-én az SPD és a CDU/CSU megállapodott Merkel kancellárrá választásáról. November 11-én a nagykoalíció pártjai párt megállapodtak a koalíciós szerződés végleges szövegéről, amelyet november 18-án mindhárom párt elnöke aláírt. November 22-én Merkelt kancellárrá választották és kinevezték első kabinetjének minisztereit. Így az NSZK-ban az 1966–1969-es évek után másodszor jött létre fekete–vörös nagykoalíció szövetségi szinten. 2006. márciusban Merkel bemutatta kormányának nyolcpontos programját és munkához látott. (Az első Merkel-kormány történetére itt nem térek ki.)

A fekete–sárga koalíció (2009–2013)

Az NSZK többszintű föderális választási rendszeréből és EU-tagságából következően egyes években összecsúsznak a különböző szintű választások. Ilyen volt a 2009. év is, amelyet a januári hesseni tartományi választás nyitott meg. Ezt követte tizenöt helyi, tartományi, szövetségi és európai választás, valamint a májusi államfőválasztás.

A 2009. szeptember 27-i Bundestag választásokon 44 millió választó mondott véleményt az NSZK második nagykoalíciójának teljesítményéről. Felületesen szemlélve nem történt semmi rendkívüli; az FDP a vártnál kissé jobb szereplése lehetővé tette az unió-pártok számára, amit már 2005-ben is szerettek volna elérni: bejáratott kétpárti koalíciójukat. Az NSZK-t a fekete–sárga koalíció már 28 éven át vezette (1949–1957, 1961–1965, 1982–1998 között), bizonyítva, hogy jól tudnak együtt kormányozni.

A választásokon azonban nem születtek a korábbi sémákba illeszthető eredmények, mert bizonyos tendenciák már a 2005. évi választások után a német pártrendszer átalakulása felé mutattak.

2005-ben a volt keletnémet kommunista párt (PDS) négy millió szavazatot begyűjtve (8,7%) 1998 után ismét bejutott a Bundestagba, s megelőzte a Zöldeket. 2007-ben a PDS kilépett az Oskar Lafontaine vezette nyugatnémet bázisú szélsőbaloldali Munka és Szociális Igazság Pártjával (WASG) kötött együttműködési megállapodásból. Így született meg az új baloldali párt, a Balpárt (Die Linke). Ettől kezdve a formációt már nem lehetett a volt Stasisok keleti tartományokban csoportosuló gyülekezetének tekinteni, s az SPD komoly riválisa lett. Eredményességét mutatta, hogy a párt a régi tartományokban is komoly eredményeket ért el: 2007-ben bekerült a brémai szenátusba, 2008-ban a hesseni és alsó-szászországi tartományi gyűlésbe, valamint a hamburgi szenátusba is. Bár az SPD – elsősorban programja miatt – országosan kizárja vele az együttműködést, tartományi szinten már több helyen működik külső támogatóként, vagy akár kormányon is, mint például az SPD balszárnyán álló Klaus Wowereit vezette berlini szenátusban.

A Linke sikere felkészületlenül érte a két nagy néppártot. Elgondolkodtató, hogy ha a szövetségi kormány különböző csatornákon keresztül 1990 óta 1,8 billió eurót költött a volt NDK-területek felzárkóztatására, akkor a keletnémetek miért támogatják ennyire a radikális baloldali pártot? A Linke országos sikeréhez nem csak a történelem, hanem a napi valóság is hozzájárult. 2005-ben – Németországban szokatlanul hosszú – több mint egy hónapos tárgyalás után nagykoalíciós kényszer állt elő. Sem az FDP, sem a Zöldek nem voltak elég erősek ahhoz, hogy a CDU/CSU-val, illetve az SPD-vel kormányt alakítsanak, a német politikai hagyományban pedig idegen a hárompárti koalíció intézménye. A Die Linke országosan nem volt szalonképes, így maradt a nagykoalíciós kombináció Angela Merkel vezetésével. A két nagy néppárt koalíciós partnerségével azonban a három kis ellenzéki pártnak (FDP, Die Linke, Die Grünen) megnőtt a mozgástere.

A 2009. szeptember 27-i választás tétje az volt, elég erős marad-e a CDU/CSU ahhoz, hogy koalíciós társát, az SPD-t lecserélje az FDP-re, vagy a választási matematikának engedve újra nagykoalícióra lépjen az SPD-vel, ugyanis a hárompárti kormánytól a résztvevők most is elhatárolódtak. Nem sokon múlt, hogy folytatódjon a nagykoalíció, mivel a CDU 27,3%-al történetének második legrosszabb eredményét érte el, és bajor testvérpártja, a CSU 6,5%-al arányaiban még nagyobb veszteséget könyvelt el. Az uniópártok együttesen 1,3 millió választót veszítettek 2005-höz képest, igaz alacsonyabb részvétel mellett, így ez nem okozott mandátumveszteséget.

A fekete–sárga koalíció lehetőségét tulajdonképpen az FDP vártnál is jobb szereplése tette lehetővé. A pártot 2001 óta vezető Guido Westerwelle régóta egyértelművé tette, hogy a kormányzati szerepvállalás kérdésében az FDP csak az unió pártok felé nyitott, így nem okoztak nagy meglepetést a választások utáni tárgyalások. A liberálisok nagyarányú adócsökkentéssel kampányolva, történetük legjobb eredményét érték el, amely nem volt ellentétes a neoliberalizmus általános válságával, mert a választók nem közgazdaság-elméleti és az FDP eszmeiségének kérdéseiről, hanem a válságkezelésben várható pragmatizmusáról és kompetenciájáról mondtak véleményt. Feltűnő az FDP jó szereplése a fiatalok körében, illetve gyenge eredményei a munkanélküliségtől

legjobban sújtott keleti tartományokban. Hiteles volt liberálisok ellenzéki szerepfelfogása (1998-óta nem voltak kormányon) és egyformán tudták ostorozni a nagykoalíció alatti két néppártot.

Nem vált be az SPD fő fegyvere sem, amely az FDP szabadpiaci politikájával rémisztgette a választókat. Végül is az SPD 23,0%-kal története legrosszabb eredményét érte el, 76 mandátumot veszített, s hat tartományban a harmadik helyre, a Linke mögé szorult.

A Linke ezzel szemben 11,9%-kal története legjobb eredményét érte el; két tartományban még a CDU-t is megelőzte. A Balpárt nyíltan szembe megy a parlamenti pártok konszenzusos külpolitikájával; a Bundeswehr azonnali afganisztáni kivonásával és a NATO-ból való kilépéssel kampányolt.

Ilyen messzire még a Zöldek sem mentek el, akik szintén történetük legjobb eredményét könyvelhették el (10,7%), határozottan kiállva az atomerőművek 2020. évi bezárása mellett.

A választásokon két tendencia rajzolódott ki: az egyik a két nagy néppárt bázisának erodálódása, a másik pedig a kis pártok középpárttá válása.

Valószínű, hogy az NSZK-ban leáldozott a néppártok abszolutizmusa.